

RECENSIONS

En qualsevol cas, és un treball dens i extens, ben resolt i ordenat, amb una excel·lent metodologia crítica i que recull especialment la història política i jurídica de la Catalunya dels darrers segles. El llibre esdevé de consulta obligatòria no només pels juristes interessats en l'Administració local catalana i la seva evolució històrica, sinó també per totes les persones que vulguin conèixer la realitat actual catalana i els seus precedents, en especial els més recents, els que han dut a la situació actual que viu el país en la seva relació amb l'Estat espanyol. És un estudi que ultrapassa l'àmbit local, el seu objecte central, i el posa en relació amb el marc institucional general, autonòmic i estatal.

És una obra ambiciosa que s'endinsa en l'estudi de l'Administració local catalana i en la qual l'autor, a més de tenir en compte una molt nombrosa bibliografia, fa propostes de futur que caldrà pendre en consideració davant la situació actual i els possibles escenaris als quals pot preveure's que el país hagi de fer front en un futur immediat.

Josep Serrano Daura

Universitat Internacional de Catalunya

*LA CASA DE LA MONEDA DE BARCELONA. LES SEQUES REIALS
I ELS COL·LEGIS D'OBRERS I DE MONEDERS A LA CORONA
D'ARAGÓ (1208-1714),⁵ D'ALBERT ESTRADA-RIUS*

El professor Estrada-Rius és ja un consumat especialista en la història numismàtica del nostre país (a més d'un estudiós d'altres i nombroses institucions públiques catalanes). Els seus coneixements es posen de nou de manifest amb aquesta darrera obra, una més dins la seva prolífica producció bibliogràfica i la qual ara presentem amb aquesta breu recensió.

El treball en si constituï la seva tesi per a doctorar-se en Història per la Universitat de Barcelona, que va presentar el 26 d'octubre de 2012. Un doctorat que afegeix al de Dret ja assolit, a més de molts altres mèrits i distincions rebuts merescudament.

L'objecte del llibre és la Casa de la Moneda de Barcelona, la seca reial, en definitiva, on es fabricà la moneda a la Ciutat Comtal des de l'alta edat mitjana fins encara la segona meitat del segle XIX. I, amb la seca, tracta també dels obrers i moneders que intervenen en aquell procés de producció, sense oblidar la seva influència, major o menor, en altres seques de la Corona d'Aragó.

5. Barcelona, Fundació Noguera, 2015, col·lecció «Estudis», núm. 72, 611 p.

L'autor ens diu en la seva introducció que vol oferir-nos una aproximació integral a la seca reial barcelonina «com a organisme encarregat de fabricar la moneda de curs legal general al Principat de Catalunya durant el període que podríem qualificar de “foral” o de vigència de la Corona d'Aragó i, en particular, durant els segles baix-medievals (1208-1714)». La realitat és, però, que el treball va molt més enllà d'una aproximació, com Estrada-Rius apunta des d'un començament.

L'obra es divideix, a més de la introducció, en sis capítols més unes conclusions.

El primer d'aquests capítols (el segon en el llibre), titulat «La doctrina sobre la fabricació de moneda a la Corona d'Aragó», tracta de la regalia monetària des de la baixa edat mitjana i fins a l'alta edat moderna, el període històric que comprèn l'obra, en definitiva. Així, analitza el concepte i especialment la seva vinculació a la Corona com un dret particular propi de l'autoritat pública, és a dir, del mateix poder reial (ja considerat en els Usatges de Barcelona); una potestat, en definitiva, que significa el dret a fer moneda, a fabricar-la en qualsevol material, i d'aquelles que els juristes qualifiquen de majors «enganxades als ossos» del monarca (amb un origen que l'autor situa en el passatge de l'Evangeli de Mateu que recull la resposta de Crist que s'ha de donar al cèsar el que és del cèsar i a Déu el que és de Déu).

Però aquesta regalia a Catalunya aviat es veu limitada: per l'existència i la pervivència d'emissions feudals, d'una banda, i per la concessió pactada per Jaume I del dret d'emetre moneda amb la moneda de tern, una pràctica que després segueix amb les monedes d'altres metalls (com l'or i l'argent).

Aquest element, d'altra banda, es fabrica segons un model i un patró prefixats, i no es pot falsificar, sota penes molt greus si es fa. Aquí Estrada-Rius recull l'opinió d'autors com Arnau de Vilanova, Nicolau d'Oresme, Eiximenis i altres, que consideren tal fet com a contrari a l'interès públic, a més de constituir un engany i un frau molt greu.

Aquesta regalia, entre d'altres, és finalment cedida a les corporacions, com refereix el jurista Acaci de Ripoll a mitjan segle XVII: considerada una de les majors que posseeix la Corona, admet que el monarca pot donar llicència per a fabricar la moneda. D'aquesta manera, les corporacions beneficiàries, amb una personalitat jurídica reconeguda que els permetia ser titulars de drets i obligacions, rebien aquella facultat (com d'altres) però amb subjecció al dret, segons el que s'havia pactat amb el rei, i per a exercir-la conforme el bé comú exigia, i no de forma arbitrària: en qualsevol cas, la moneda i la seva encunyació són un afer que afecta tota la comunitat que la usa. Així es recull quan s'atorga la potestat reial a Perpinyà o a Barcelona al segle XIII.

La seca, doncs, és l'espai físic on es fabricava la moneda i on s'establia també l'organització burocràtica i laboral del servei. De fet, en si mateixa constituïa una espècie d'organització gremial, assimilable a altres col·lectius afins, com els dels argenters, els paraïres, els velluters, etcètera. Però la seca esdevé un ens corporatiu molt peculiar, sobretot per la seva funció marcadament pública, amb un estatut particular i sota la tutela de l'autoritat pública, que n'és el titular últim, en definitiva.

Aquesta naturalesa especial de la instal·lació es transmet també al seu personal: els moneders, els encunyadors i els obrers de moneda. Personal que, per causa de la importància de la seva feina, també gaudeix d'un estatus privilegiat i de certes immunitats com a recompensa per la seva feina, com afirma l'autor.

En el tercer capítol del llibre, Estrada-Rius s'ocupa del Col·legi d'Obrers i de Moneders i de l'organització corporativa del personal de la seca. L'especial concepció jurídica i social de l'individu i de les professions en la baixa edat mitjana, segons l'autor, desemboca en una nova concepció ara també corporativa des de la perspectiva social i sobretot professional: els col·legis i les confraries d'oficis i professions.

En definitiva, es tracta d'una formació laboral amb una regulació estatutària específica que gestiona i defensa millor els interessos del col·lectiu. En el nostre cas, els moneders adopten la fórmula del col·legi, amb el seu nom específic. Una institució, d'altra banda, amb uns precedents a Europa, en particular a França, que el nostre autor descriu i després se centra en el Col·legi d'Obrers i Moneders de la Seca Reial de Barcelona.

La història del Col·legi es remunta al privilegi que Pere I concedeix el 1208 als obrers i els moneders de la ciutat per a posar-los sota la seva protecció. Un règim que es va ampliant en els regnats posteriors i que ja al segle xv configura a tots els efectes un col·legi reconegut implícitament, com afirma Jaume Callís (en la seva obra *Tractatus de moneta*), i amb una estructura ben definida: un mestre de la seca, dos alcaldes i diversos moneders i obrers.

Pot afirmar-se que totes les seques de la Corona d'Aragó segueixen un patró comú a partir del de la Seca Reial de Barcelona, que per la seva importància exerceix un paper difusor de primer ordre. Així, Estrada-Rius es refereix a les seques de Mallorca, Alacant, Esglésies (Itàlia), Perpinyà, València i Saragossa. Val a dir que totes aquestes ja es constitueixen amb els seus col·legis i amb uns privilegis reials especials.

A més, l'autor també ens explica l'existència d'unes instal·lacions monetàries reials clandestines, que els reis utilitzaven per raons polítiques i financeres per a fabricar moneda estrangera falsa (sobretot, castellana i francesa). I això, sens perjudici d'altres tallers particulars que es dedicaven igualment a falsificar moneda per al seu enriquiment particular, normalment en llocs isolats, fet que constituïa una activitat que era castigada durament.

Un altre apartat d'aquest capítol s'ocupa dels tallers que també existien per a encunyar moneda local, que sols podia usar-se en el territori del seu municipi o en el seu àmbit d'influència econòmica. Aquesta moneda va aparèixer per a resoldre mancances de numerari transitòries i s'utilitzava en petites operacions quotidianes sense interferir ni perjudicar la regalia reial. És la que es coneix com a moneda menuda, que apareix en moltes ciutats i viles catalanes.

Estrada-Rius també descriu la naturalesa i el règim jurídic de la corporació dels obrers i els moneders, en particular el Col·legi o Capítol dels Obrers i Moneders de la Seca Reial de Barcelona: els requisits generals per a ingressar-hi (físics, morals, econò-

mics, socials, etc.), els requisits especials (naturalesa, reserva de llinatge, dret de sang, gràcia reial, superació de determinades proves, etc.), les formalitats de l'ingrés (jurament i homenatge, fiança, investidura, convit a l'acte d'ingrés, etcètera). A continuació tracta el règim jurídic dels col·legis i la seva normativa jurídica especial (extensió, gaudi, prohibicions, limitacions, etc.), les obligacions del servei (lleialtat, obediència, submissió al capítol i a la cort dels alcaldes), l'extinció de la col·legiació (renúncia, expulsió, defunció), el personal de les seques (nombre i salaris), la denominació de l'organisme, d'origen italià (*seca*, encara que en un principi es parlava de Casa de la Moneda), i la seu de la instal·lació i de l'organisme.

El quart capítol del llibre tracta de la preparació de les emissions monetàries, dels òrgans que hi intervenen i del procediment que segueixen. L'exercici de la regalia reial d'encunyar moneda implica per si mateix la possessió de jurisdicció, un concepte que en el context del *ius commune* implicava la potestat pública de fixar el dret i exercir la potestat judicial i normativa.

A més, la fabricació de moneda interessava al rei per dos motius, ens diu l'autor: per a complir amb la seva obligació de dotar els seus súbdits de numerari i per a exercir el seu dret a rebre les rendes que es derivaven de la seva explotació. I, en aquest cas, hi tenien un paper important diversos funcionaris i oficials reials: el tresorer general de la Corona, el mestre racional i els representants municipals de les viles i ciutats amb seques. Tots ells complien funcions de control i supervisió. A banda, els oficials de la seca pròpiament dits tenien cura de la fabricació i l'encunyació de la moneda.

La moneda havia de seguir un patró determinat i s'havia de fabricar de manera que esdevingués inalterable, fos del material que fos. L'autor ens explica els tipus de moneda que van apareixent a Barcelona en el decurs del temps i en cada regnat (per exemple, Martí l'Humà ordena l'encunyació de croats; Ferran I, la de florins; Alfons IV, la de moneda d'argent i de tern, etc.), fins a la promulgació del Decret de Nova Planta del 1716, arran del qual desapareix la Seca Reial de Barcelona.

El cinquè capítol tracta del taller monetari i la fabricació de la moneda, és a dir, dels processos de fabricació i dels sistemes o mitjans tècnics amb els quals es procedia. Així doncs, es parla del sistema de martell i del de molinet, amb premsa de volant; i després es descriu físicament el taller (la planta de la fàbrica) i s'analitza el seu personal (els oficials, els obrers, els moneders, el mestre de la seca, els guardes de la moneda, l'escrivà de la seca, el mestre de la balança, el fonedor, el carboner, el gravador, l'emblanquinador, l'assajador, el jove del taulell o escrivà del mestre, el conservador, el corredor de l'or i l'argent, el mestre rieller, l'afinador, el trencador dels riells, l'aplegador de les restes d'or i d'argent, el reescalfador de la moneda d'or i d'argent, i el fabricant de cassoles per cimentar l'or).

Tot seguit es descriu el procés físic de preparació dels metalls i el de fabricació de les monedes, tot amb suficient detall material i objectiu per a permetre'ns endinsar-nos en les tasques que es duïen a terme (l'aprovisionament del metall, la fusió del mineral, la seva preparació i la dels cospells i els encunys, la neteja del metall —em-

blanquiment i coloració—, l'encunyació, el lliurament de la moneda, la fabricació de pesals i contramarques de la moneda).

El sisè capítol es titula «El Capítol d'Obrers i de Moneders i l'exercici de les vies de govern i de gràcia» i en aquest apartat Estrada-Rius s'ocupa del Col·legi i la seva organització (el consell plenari, els alcaldes, la «sisena») i dels oficis vinculats al Capítol (el bustier, el clavari, l'oïdor de comptes, l'escrivà). Ens exposa les atribucions i competències del Capítol (elecció dels alcaldes, admissió de nous membres, funcions disciplinàries, gestió econòmica, funcions assistencials), i fins i tot la seva seu física.

El capítol setè es refereix a la cort dels alcaldes de la Seca i a la seva jurisdicció segons el fur propi dels col·legiats, i a la seva immunitat davant la jurisdicció ordinària. Com en altres apartats, també aquí es relacionen i es descriuen amb suficient detall els membres d'aquesta cort especial: els mateixos alcaldes (màxims representants de la corporació i en els quals residia la jurisdicció, amb funcions judicials en les qüestions que els eren pròpies i amb la possibilitat de posar penes fins a la de mort), el procurador fiscal, els advocats fiscals, els assessors, l'escrivà, el conservador, l'andador, els verguers i els porters. Un altre apartat tracta sobre les dependències que ocupen la cort dels alcaldes, el seu escrivà i el seu arxiu, i la presó. Ve després la descripció del procés judicial, les instàncies i el procediment, sense oblidar les relacions i els conflictes que se susciten amb altres jurisdiccions especials (com ara el mostassaf i els cònsols de mar), amb altres oficials reials i municipals i amb la Reial Audiència (competent per a revisar les causes més greus, com a dret de supervisió i control dels alcaldes).

El capítol vuitè conté les conclusions del nostre autor, en total trenta-quatre, abreviades i en les quals es resumeix, de fet, tot el llibre. És, doncs, un capítol que tanca perfectament tot el treball, presentat com una síntesi dels seus aspectes més importants.

Després trobem la relació de les fonts i la bibliografia utilitzades en l'obra, molt nombroses i diverses. És evident que l'autor s'ha documentat molt adequadament, amb el recurs freqüent a la documentació procedent de nombrosos arxius, la qual cosa acredita la qualitat de l'obra i la solvència d'Estrada-Rius.

El llibre s'enriqueix considerablement amb l'important apèndix documental que l'acompanya: trenta-un registres i trenta-un documents transcrits. A més, inclou diverses làmines i fotografies de la façana de la seca del carrer dels Flassaders de Barcelona, de diversos aspectes de la producció, de monedes i de la fabricació i el personal; són dinou imatges que componen un magnífic apèndix iconogràfic. I a continuació encara hi ha un molt valuós apèndix numismàtic, unes taules i un índex onomàstic que, en conjunt, tanquen de manera brillant aquesta magnífica edició.

Albert Estrada-Rius, doctor en Dret i en Història, membre de diverses acadèmies barcelonines, autor d'algunes i importants obres sobre rellevants institucions històriques del nostre país, fa una molt notable aportació a la historiografia catalana en un àmbit precisament molt poc tractat i estudiat. I aquí ens presenta i posa al nostre abast, amb un llenguatge ric i planer, una institució escassament tractada fins ara; i ho

fa d'una manera prou completa i detallada per a conèixer-la no solament des de l'òptica historicojurídica (com a brillant historiador del dret que també és), sinó també des de la perspectiva de la producció i la fabricació material de la moneda, en definitiva l'objecte central del llibre. L'autor centra la temàtica en el marc jurisdiccional al qual pertany la producció de moneda i en el qual s'encabeix com a regalia règia que és, i va desenvolupant els seus diversos i nombrosos aspectes.

Aquesta obra, en definitiva, és de gran interès per a historiadors i per a totes les persones que vulguin conèixer el procés de fabricació de moneda al nostre país en un període llarg i important que va del segle XIII al segle XVIII.

Josep Serrano Daura

Universitat Internacional de Catalunya

ESTRUCTURA Y DINÁMICAS DE PODER EN EL SEÑORÍO DE TARRAGONA. CREACIÓN Y EVOLUCIÓN DE UN DOMINIO COMPARTIDO (CA. 1118-1462),⁶ D'EDUARD JUNCOSA BONET

Aquest extraordinari treball del professor Juncosa Bonet està basat en bona part en la seva tesi doctoral, presentada el 2014 a la Universitat Complutense de Madrid. L'autor té un excel·lent currículum acadèmic: és llicenciat en Història (Universitat de Barcelona, 2003) i en Ciències Polítiques i de l'Administració (Universitat Complutense, 2008), i és doctor, com hem dit, sempre amb premi extraordinari.

Juncosa és també autor de diversos articles i estudis editats en diferents i prestigioses publicacions especialitzades, sempre relacionats amb les seves principals línies de recerca, fonamentalment les relacions entre els poders civil i eclesiàstic, les institucions representatives i l'organització municipal, en el marc de la Corona d'Aragó al llarg de l'edat mitjana.

I precisament aquest llibre pot considerar-se la culminació de la primera etapa de la seva activitat de recerca i investigació, que sens dubte donarà altres fruits igualment importants per a la historiografia local i general del conjunt de l'antiga Corona d'Aragó. A això cal afegir el fet que el seu objecte, la Tarragona medieval, és un cas poc conegut i escassament treballat, si exceptuem els estudis d'Emili Morera i la seva *Tarragona cristiana*, de finals del segle XIX, i algun altre estudi puntual. En tot cas, aquesta circumstància dona un caràcter extraordinàriament innovador al llibre.

6. Barcelona, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Institució Milà i Fontanals, 2015, 494 p.